

ชนเผ่าจิมเผาะหรือ คะฉิ่น

ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าคะฉิ่น

ชนเผ่าคะฉิ่นเรียกตนเองว่า “จิมเผาะ” อพยพมาสู่ประเทศไทยจากรัฐฉานประเทศพม่า บางส่วนอพยพมาจากมณฑลยูนนานประเทศจีนพร้อมกับคนลี้ซู่ ลาหู่ และอาศัยอยู่ด้วยกันกับเผ่าอื่น ๆ เมื่อ 50–60 ปีมาแล้ว แต่ที่อพยพมาเป็นกลุ่มเฉพาะชนเผ่าคะฉิ่นอย่างเดียวนั้นในปี พ.ศ.2517 เข้ามาทางคอยกลาง อ.แม่เฒ่า จ.เชียงใหม่ ไปอยู่ที่คอกยาววิ อ.แม่สรวย จ. เชียงราย แล้วอพยพมาอยู่ที่ปางมะเขย บ้านใหม่หมอกจ้ำม อ.แม่เฒ่า จ.เชียงใหม่ ก่อนที่จะย้ายมาอยู่บ้านหนองเจียว เมื่อ 25 ปีที่แล้ว คะฉิ่นมีความใกล้ชิดกับคนไทใหญ่ ลี้ซู่ ลาหู่ และอาข่า เนื่องจากอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาทิเบต-พม่าเช่นเดียวกัน

ความเชื่อ

เดิมทีชนเผ่าคะฉิ่นนับถือผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าที่ ต่อมาหลังจากที่เปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนาแล้ว ชาวคะฉิ่นได้เปลี่ยนมาประกอบพิธีกรรมที่โบสถ์แทนศาลเจ้าที่ เช่น พิธีกินข้าวใหม่ จะนำพันธุ์พืชที่จะปลูกเข้าร่วมในพิธี และหลังจากเก็บเกี่ยวแล้วก็จะนำผลผลิตอย่างละเล็กละน้อยของแต่ละครอบครัว ไปทำพิธีขอพรและขอบพระคุณพระเจ้าที่ได้ช่วยปกป้องรักษาให้มีผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์

ชื่อชนเผ่าที่ใช้เรียกตัวเอง

ชนเผ่าคะฉิ่นเรียกตัวเองว่า “จิมเผาะ” เพราะเป็นชื่อที่ตั้งเอง สมัยอยู่ที่ประเทศจีน มีชนเผ่าอาศัยอยู่ด้วยกันหลายกลุ่มทำให้ผู้นำประเทศแยกแยะไม่ออกว่า กลุ่มไหนเป็นกลุ่มไหน เลยให้แต่ละกลุ่มไปตั้งชื่อมา คะฉิ่นจึงไปหาหรือกันและตั้งชื่อชนเผ่าตัวเองว่า ชนเผ่า “จิมเผาะ” นับแต่นั้นมา

ชื่อที่ทางการใช้เรียกชนเผ่าคะฉิ่น

คำว่า “คะฉิ่น” เป็นคำที่สังคมเข้าใจและชนเผ่าคะฉิ่นเองก็พึงพอใจกับชื่อนี้เพราะหากจะบอกว่าเขาคือ ชนเผ่า “จิมเผาะ” จะไม่มีใครเข้าใจเพราะว่าชื่อ “จิมเผาะ” ไม่ได้ถูกใช้เป็นภาษาทางการตั้งแต่สมัยก่อน

ชื่อคะฉิ่นมีที่มาอย่างไร

สมัยที่ชนเผ่า “จิมเผาะ” อาศัยอยู่ในเขตมณฑลยูนนานประเทศจีน ได้อาศัยอยู่ในเขตดินแดง คนในประเทศจีนเรียกที่แห่งนั้นว่า “ก่าเจียง” ครั้งเมื่อคนจิมเผาะมีการค้าขายร่วมกับคนชนเผ่าอื่นก็มักถูกถามว่า เป็นคนที่ไหน คนจิมเผาะก็บอกว่า เป็นคนก่าเจียง จากก่าเจียงเพี้ยนเป็น คะฉิ่น คำว่าคะฉิ่นจึงได้มานับแต่นั้นมา

การแบ่งแขนงต่างๆของชนเผ่าคะฉิ่น

ชนเผ่าคะฉิ่นหรือ “จิมเผาะ” ได้มีการแบ่งแขนงออกเป็น 7 กลุ่มด้วยกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มจะใช้ภาษาที่คล้าย ๆ กัน แต่ไม่เหมือนกัน ชนเผ่าคะฉิ่นมักใช้ภาษาของแขนง “จิมเผาะ” เป็นภาษากลางที่ใช้สื่อสารกันเพราะว่าเข้าใจทุกแขนง ชนเผ่าคะฉิ่นที่แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ จิมเผาะ, แหม่ว, ระวัง, แผล่ซี, อาจี้, หลี่ซู่, ห่องซาง ซึ่งปัจจุบันแต่ละแขนงก็อยู่ปะปนรวมกัน

ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าคะฉิ่น

ตามคำบอกเล่าของพ่อค้าบุญชู แห่งบ้านหนองเจียว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ เมื่อประมาณ 200 กว่าปี ชนเผ่าคะฉิ่นได้อาศัยอยู่ในประเทศจีน ต่อมาทหารของเหมาเจ๋อตุงได้ทำการปฏิวัติรัฐบาลของเจียงไคเช็ค ทำให้เกิดการสู้รบกันระหว่างทหารของเหมาเจ๋อตุงกับทหารของเจียงไคเช็ค และชนเผ่าคะฉิ่นเองก็กระจายอยู่ในกลุ่มของทหารของ

เจียงไคเช็ค ครั้นทหารของเจียงไคเช็คผู้ทหารของเหมาเจ๋อตงไม่ได้จึงได้หนีเข้ามาในเมืองไทย ทางแม่น้ำโขง อ. เชียงของ จ. เชียงราย กลุ่มทหารของเจียงไคเช็คที่หนีเข้ามาในไทย มีชนเผ่าคะฉิ่นอยู่ด้วย ชนเผ่าคะฉิ่นจึงได้เข้ามา เมืองไทยตั้งแต่ครั้งนั้นมา เมื่อมาอยู่ในเมืองไทย ชนเผ่าคะฉิ่นต่างอยู่กันคนละที่คนละทาง กระจายอยู่ทั่วบ้าน ส่อบ้าง ลานูบ้าง และเมื่อเวลาผ่านไปหลายปี ชนเผ่าคะฉิ่นจึงได้มีการรวมตัวกันและมาอยู่ด้วยกันในที่ของโครงการ หลวงบ้านหนองเขียว ตั้งอยู่หมู่ 14 ต. เมืองนะ อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่ หมู่บ้านใหม่พัฒนานี้ตั้งมาได้ ยี่สิบห้าปีแล้ว แต่เข้ามาอยู่ในไทยประมาณสองร้อยปี หมู่บ้านใหม่พัฒนามีจำนวนประชากร 60 หลังคาเรือน 700-800 คน

พื้นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าคะฉิ่นในประเทศไทย

ชนเผ่าคะฉิ่นมีการอาศัยอยู่ในสองจังหวัดของประเทศไทยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยที่เชียงใหม่อยู่ที่ บ้านใหม่พัฒนา (คะฉิ่น) หมู่ 14 ต. เมืองนะ อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่ มีประชากรประมาณ 70 หลังคาเรือน 800 คน และบางส่วนก็อาศัยอยู่ที่ อ. พร้า อ. ผาง อ. ท่าตอน อ. ไชยปราการ อ. ดอยสะเก็ด และ อ. สันทราย จ. เชียงใหม่ รวมทั้งมีการกระจายอยู่ในส่วนของ จังหวัดแม่ฮ่องสอนด้วย

จำนวนประชากร

ชนเผ่าคะฉิ่นในประเทศไทยมีจำนวนประชากรประมาณ 15,000 คน

ตำแหน่งทางสังคมและวัฒนธรรม

ชนเผ่าคะฉิ่นเป็นชนเผ่าหนึ่งที่ทำให้เกียรติกับตำแหน่งที่สำคัญในชุมชน เวลาที่มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ให้ผู้ชายหรือผู้ที่มีตำแหน่งเป็นผู้ประกอบพิธีเท่านั้น ส่วนคนอื่น ๆ หรือบุคคลทั่วไปจะไม่กล้าทำเพราะเกรงว่าจะทำผิดหรือไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจส่งผลร้ายกับผู้ประกอบพิธีกรรม ครอบครัวหรือชุมชนก็เป็นได้ โดยตำแหน่งที่สำคัญในชุมชนของคะฉิ่นได้แก่

1. ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้นำการปกครองชื่อว่า “ตัว” มีหน้าที่ในการปกครอง ดูแล ความทุกข์สุขของชุมชนและตัดสินใจตัดสินใจในชุมชน ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรจากภายนอกที่เข้ามาติดต่อประสานงานกับชุมชน รวมถึงมีอำนาจในการตัดสินใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน หากในชุมชนมีเรื่องมีราวเกิดขึ้น “ตัว” จะมีอำนาจในการตัดสินใจเด็ดขาด หากเรื่องบางเรื่องใหญ่เกินไป ตัว ก็จะเรียกคณะกรรมการของชุมชนมาร่วมในการตัดสินใจด้วย

2. หมอสวดพิธี หรือ “ตัมซา” ผู้มีหน้าที่ในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การเลี้ยงผี เมื่อมีคนในชุมชนไม่สบายก็มักจะมาหา “ตัมซา” เพื่อให้ “ตัมซา” ดูว่าคนคนนั้นไม่สบายเพราะอะไร และต้องทำอะไรบ้างถึงจะหายจากการเป็นไข้ เมื่อรู้ว่าเหตุของการไม่สบายมาจากสาเหตุอะไร “ตัมซา” ก็จะช่วยทำพิธีแก้ไข ส่วนผลตอบแทนที่ “ตัมซา” จะได้เมื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ คือ หากฆ่าหมู “ตัมซา” จะได้ขาข้างหนึ่งหรือเวลาคนในชุมชนออกไปล่าสัตว์และได้สัตว์มา ไม่ว่าสัตว์เล็กหรือว่าสัตว์ใหญ่ก็จะมีการแบ่งให้กับ “ตัมซา” และ “ตัว” ด้วย โดยหากเราให้สัตว์ที่ล่ามาได้ “ตัว” กับ “ตัมซา” ก็จะช่วยแก้ไขปัญหาก็ยามที่ได้รับความเดือดร้อน หากใครไม่แบ่งชิ้นส่วนให้กับ ตัมซา และตัว เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ตัมซา กับตัว ก็จะไม่ว่างมาแก้ไขให้ ส่วนเรื่องการสืบทอดตำแหน่ง ตัมซานั้นจะไม่มีการสืบทอดบรรพบุรุษ แต่จะเป็นแบบการเรียนรู้เองหรือมาขอเรียนด้วยตนเอง คนที่สนใจก็จะไปดูเพื่อเรียนรู้ในช่วงที่มีการประกอบพิธีกรรมจริง หากวันธรรมดาไม่สามารถที่จะเรียนได้

3. ผู้ช่วยหมอสวดพิธี หรือ “ตัมจ๋อง” ทำหน้าที่ช่วยเตรียมของหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้กับ “ตัมซา” เวลาที่ “ตัมซา” ทำพิธีกรรมต่าง ๆ เหมือนคนคอยอำนวยความสะดวกในการทำพิธีกับ “ตัมซา” ทุกอย่าง

การแต่งตั้งตำแหน่งทางสังคมและวัฒนธรรม

ในเรื่องของการแต่งตั้งตำแหน่งสำคัญทางวัฒนธรรมของชนเผ่าคะฉิ่น ไม่มีการสืบทอดตามบรรพบุรุษ แต่เป็นลักษณะการเรียนรู้กันไป โดยผู้รู้จะสอนให้กับผู้ที่สนใจเรียนในช่วงที่มีการประกอบพิธีกรรมเท่านั้น เวลาปกติไม่สามารถที่จะสอนหรือเรียนรู้ได้

ลักษณะครอบครัว

ลักษณะครอบครัวของชนเผ่าคะฉิ่นนั้นส่วนมากเป็นครอบครัวขนาดกลางมีการอาศัยอยู่ประมาณสิบคนต่อหนึ่งครอบครัว มีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว เมื่อลูกชายโตขึ้นและได้คู่ครองแล้วก็จะไปสร้างครอบครัวใหม่อีกหลังหนึ่ง ส่วนเรื่องอำนาจในการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ในครอบครัวของชนเผ่าคะฉิ่นนั้น ผู้ชายจะมีอำนาจในการตัดสินใจ มากกว่าผู้หญิง

งานข้างนอกบ้านเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้าน การล่าสัตว์ การเริ่มเปิดพื้นที่ทำไร่ ส่วนงานภายในบ้านไม่จะเป็นเรื่องการประกอบอาหาร การหาพืชผักต่าง ๆ ตลอดจนการดูแลสัตว์เลี้ยงในบ้าน ล้วนเป็นหน้าที่ของผู้หญิง

ลักษณะแบบบ้าน

การสร้างบ้านของชนเผ่าคะฉิ่นนิยมสร้างบ้านแบบยกพื้นสูงชัน มีห้องนอนหลายห้อง หลังคามุงด้วยหญ้าคา ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ มีสองประตูคือประตูหน้าบ้านและประตูหลังบ้าน จะมีหิ้งบูชาอยู่ที่ข้างหน้าห้องทางเข้า หิ้งบูชาเป็นสิ่งศักดิ์ที่ชนเผ่าคะฉิ่นนับถือและให้ความเคารพ ห้ามทำการจับต้องหรือล่วงละเมิดเด็ดขาด

การจับสาว

การจับสาวของชนเผ่าคะฉิ่นมีความเรียบง่าย ไม่มีพิธีพิถันอะไรมากมาย หากถูกคลอกันก็พูดคุยกันธรรมดาในบ้านได้ แต่ไม่ถึงขั้นจับไม้ จับมือ หรือล่วงล้ำกัน สาวคะฉิ่นจะไม่ออกไปข้างนอกบ้านกับหนุ่มใดเด็ดขาดหากไม่มั่นใจว่าหนุ่มคนนั้นคือคนที่เขาต้องการที่จะแต่งงานและใช้ชีวิตไปด้วย หากพึงพอใจกันก็คุยกับพ่อแม่ในบ้าน เมื่อต่างฝ่ายต่างพึงพอใจกัน ฝ่ายชายก็ต้องนำผู้เฒ่าผู้แก่มาสู่ขอ

การแต่งงาน

การแต่งงานของชนเผ่าคะฉิ่นเริ่มด้วยฝ่ายผู้ชายไปสู่ขอฝ่ายหญิง งานแต่งงานจะจัดขึ้นในบ้านของฝ่ายชาย แต่ใช้นามสกุลต่างนามสกุล เมื่อมีลูกแล้วไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงก็จะใช้นามสกุลของพ่อ ชนเผ่าคะฉิ่นไม่นิยมแต่งงานกันกับคนที่มิมีนามสกุลเดียวกัน งานแต่งจะเกิดขึ้นช่วงที่ว่างเว้นจากงานในไร่สวน ประมาณตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง เดือนพฤษภาคม ส่วนเรื่องค่าสินสอดนั้น ฝ่ายชายต้องให้แม่ของฝ่ายหญิงประมาณ 20,000- 30,000 บาท หากฝ่ายชายไม่มีค่าสินสอดที่จะให้กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็ต้องไปอยู่ช่วยทำงานในบ้านของฝ่ายหญิง จำนวน 7 ปี หลังจากฝ่ายชายช่วยทำงานในบ้านของฝ่ายหญิงครบ 7 ปีแล้ว ทางพ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็จะแบ่งที่ดินทำกินให้เพื่อให้ทั้งสองคนไปทำงานอยู่กันด้วยกัน หากแต่งงานกันแล้วทั้งสองไม่สามารถที่จะมีลูกชายได้ก็ต้องไปให้ “ตี๋มซา” ทำนายว่าเหตุเกิดจากอะไร หาก “ตี๋มซา” ทำนายและบอกสาเหตุที่มีลูกชายไม่ได้เพราะผู้หญิง ผู้หญิงก็ต้องไปหาเมียข้อยให้ผู้ชายเพื่อให้ได้ลูกชายสืบตระกูลต่อไป แต่ผู้หญิงที่จะมาเป็นเมียข้อยนั้นต้องมาจากการพิจารณาของฝ่ายหญิง (คนที่อยู่มาก่อน) และต้องเป็นคนที่ฝ่ายหญิงอนุญาตเท่านั้น

ข้อห้าม/ข้อปฏิบัติ

ชนเผ่าคะฉิ่นมีความเคร่งในเรื่องของการปฏิบัติไม่ว่าคนในชุมชนเองหรือคนจากภายนอกที่เข้ามาก็ไม่ต่างกัน หากมีใครไม่ปฏิบัติตามก็จะต้องมีการทำพิธีขอขมาที่ล่วงละเมิดโดยลวงรู้หรือไม่ลวงรู้มาก่อนเลยก็ตาม โดยข้อห้ามต่าง ๆ ได้แก่

- ไม่เดินเข้าทางประตูบ้านทางประตูข้างหลังบ้าน ต้องเข้าประตูบ้านหน้าเท่านั้น
- หากจะแจ้งข่าวร้าย ข่าวไม่ดี ต้องเข้าทางประตูหลังบ้าน
- แจ้งข่าวดี มาดี ให้เข้าทางประตูหน้าบ้าน
- จะมาสู่ขอสาวต้องเข้าประตูหลังบ้านและเมื่อขอได้แล้วก็ต้องทางออกประตูหลังบ้านตามเดิม
- ห้ามเข้าประตูหน้าบ้านแล้วออกประตูหลังทันทีโดยไม่ได้นั่งพัก
- ห้ามเข้าประตูหลังบ้านแล้วเลยออกไปประตูหน้าที่เดียว
- ห้ามขี่ม้าเข้าไปในหมู่บ้านของชนเผ่าคะฉิ่นเหมือนกับว่าไม่ให้เกียรติคนในหมู่บ้าน ต้องลงจูงม้าไป ยกเว้นเวลามีคนไม่สบายถึงจะขี่ไปได้แต่ต้องมีคนจูงด้วย

การแต่งกาย

การแต่งกายของชนเผ่าคะฉิ่นจะเหมือนกันทุกวัย ไม่มีความต่างเลย หมวกผู้ชายมีพื้นหญ้าเพื่อป้องกันศัตรู ให้เกรงกลัวเปรียบเสมือนมีอำนาจ ชุดของหญิงคะฉิ่นแขนยาวสีดำมีเม็ดเงินประดับตามอก ส่วนผ้าซิ่นของผู้หญิงทอเอง ปักลายเอง มีผ้าคาดเอว มีถุงน่อง ชนเผ่าคะฉิ่นมีความเชื่อเกี่ยวกับเม็ดเงินที่ประดับไว้บนเสื้อของผู้หญิงว่าเปรียบเสมือนพื้นดิน ผู้ชายชนเผ่าจึงมีการให้เกียรติผู้หญิงสูงเพราะเชื่อว่าหากไม่ให้เกียรติผู้หญิงจะทำการใดไม่ขึ้น ปลูกพีชผักก็จะไม่งอกงาม

ศาสนสถานที่สำคัญ

มะหน่าว เป็นสถานที่ที่เปรียบเสมือนศูนย์รวมด้านจิตใจของชนเผ่าคะฉิ่นในหมู่บ้าน เป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับการเดินรำ เป็นที่รวมตัวของคนในชุมชน สำหรับคนที่เข้าไปในสถานที่แห่งนี้จะมีข้อห้ามที่สำคัญได้แก่

- ห้ามเดินออกไปหากการแสดงยังไม่เสร็จ
- ห้ามเดินผ่านแถวช่วงที่มีการแสดงอยู่
- ห้ามเอาอาหารเข้าไปกิน
- สำหรับคนเดิน เวลาเดินต้องไม่แตกแถวหรือสลับแถวออกไปเพราะจะทำให้พิธีไม่สมบูรณ์
- ห้ามดื่ม น้ำ ดื่มเหล้า หรือสูบบุหรี่

สถานที่แห่งนี้ถือเป็นสถานที่ที่ชนเผ่าคะฉิ่นให้การเคารพและนับถือ คนนอกหรือคนจากที่อื่นเข้าไปในชุมชนหากเจอสถานที่นี้ต้องสำรวมและให้การเคารพที่สุด

ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด

เมื่อมีคนเกิดใหม่ในชุมชนจะมีหมอดำแยในหมู่บ้านมาช่วยในการทำคลอด เมื่อคลอดแล้วก็ต้องตัดสายสะดือทันทีและหมอดำแยจะทำการตั้งชื่อให้ทันทีเพราะเชื่อว่าต้องชิงตั้งชื่อก่อนผี ไม่งั้นถ้าผีตั้งชื่อให้ลูกก่อนที่คนจะตั้งชื่อให้อายุของเด็กจะสั้น จะอยู่ได้ไม่นาน หลังจากตั้งชื่อเสร็จก็จะมีการผูกข้อมือให้เด็ก มีการดำ “จะถ่องถวย” โดยมีจึงปลาไข่ ดำไปด้วยให้พรไปด้วย เมื่อดำเสร็จเอาให้คนที่มาชมหรือมอบให้พรกับเด็กด้วย

ความเชื่อหลังความตาย

ชนเผ่าคะฉิ่นมีความเชื่อหลังความตายว่า หากตายแล้วจะมีการส่งดวงวิญญาณของผู้ตาย โดย “ตี๋มซา” ให้ไปถึงเก้าแยกแล้วบอกทางให้ไป เชื่อว่าหากตายแล้วจะต้องไปอยู่ในเมืองที่พระเจ้าจัดไว้โดยมีด้วยกันสามเมืองได้แก่

เมืองสำหรับคนที่ตายปกติ สองคือเมืองสำหรับคนตายไม่ดี หายโหงวตายผิดปกติเป็นต้น ส่วนเมืองสุดท้ายคือเมืองแห่งไฟหรือนรก เป็นเมืองสำหรับคนที่ประพฤตชั่วไม่ติดอนมีชีวิตอยู่ โดยจะมีตัวแทนของพระเจ้าคอยคัดเลือกและสอบสวนแต่ละคนว่าเคยทำความดีความชอบมาขนาดไหน หากทำชั่วมากก็จะส่งลงไปนรก จะไม่ได้ไปสุดไปเกิด จะมอดไหม้อยู่ที่นรก

ความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

เมื่อครั้งยังนับถือดั้งเดิมอยู่ก็มีการทำพิธีเลี้ยงผีหัวน้ำเพื่อให้ชนเผ่ามีน้ำใช้น้ำกินตลอดปี จึงมีการทำพิธี “ชิงหัวชะ” มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีคือ หมู บางครั้งก็ใช้ไก่ แต่ไม่สามารถใช้ไก่ดำต้องเป็นไก่แดงและเป็นตัวผู้เท่านั้น เหตุที่เป็นสีแดงเพราะว่าพระเจ้าของคะฉิ่นสั่งไว้ (พระเจ้าชื่อ หม่าถุ่มหม่าถ่า ไก่ดำ) พระเจ้าคือพระเจ้าที่ชนเผ่าคะฉิ่นนับถือ ถือว่าเป็นพระเจ้าสูงสุดของคนคะฉิ่น คนที่ทำพิธีคือ “ตุ่มซา” กับ “ตุ่มจ่อง” ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำพิธีร่วมกัน มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับน้ำว่า “สมัยก่อนเทพเจ้าของคะฉิ่นได้สั่งไว้ว่า ไม่ให้ใครตัดไม้ในระยะ 50 เมตรในบริเวณแม่น้ำ ลำคลอง โดยมีคำสั่งให้มังกรดูแลแม่น้ำ ถ้ามีใครไปตัดไม้ใกล้แม่น้ำจะมีปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม มีพายุ เกิดภัยพิบัติกับชุมชนหรือขาดแคลนน้ำ ไม่มีน้ำใช้ ถือเป็นการลบหลู่หรือไม่ให้เกียรติกับแม่น้ำ”

ความเชื่อเกี่ยวกับดิน

ชนเผ่าคะฉิ่นมีความเชื่อว่าใต้ดินจะมีผู้หญิงที่เป็นแม่ชี (ชนเผ่าคะฉิ่นเปรียบผู้หญิงเหมือนดิน เปรียบผู้ชายเหมือนพระอาทิตย์ มีการให้เกียรติผู้หญิงมากเพราะเชื่อว่าดินมีประโยชน์ เป็นที่เพาะปลูก เป็นที่อยู่อาศัย จึงไม่มีการทำร้ายหรือข่มขืนผู้หญิงในชนเผ่าคะฉิ่น หากมีการขโมยของจากคนอื่นแล้วไปปลูกจะไม่ขึ้นเพราะดินสามารถรับรู้ได้)

เทศกาลและพิธีกรรมประจำปี

1. พิธีเกี่ยวกับการเพาะปลูกได้แก่ ก่อนทำการเพาะปลูกพืชจะมีการขอพรหรือบอกกล่าวกับบรรพบุรุษว่าให้ช่วยดูแลที่นา ที่ไร่ ไม่ให้สัตว์หรือแมลงมารบกวนในการทำไร่ ทำสวน มีการฆ่าหมู ฆ่าไก่เพื่อใช้ทำพิธี ขั้นตอนในการทำพิธีคือ หากเริ่มปลูกข้าววงอกงามแล้วจะมีการทำพิธีอีกรอบหนึ่ง ก่อนข้าวสุกก็ทำพิธีกินข้าวใหม่ ทำให้ผีหรือบรรพบุรุษ เก็บเมล็ดข้าวมาคั่วและตำ เอาให้บรรพบุรุษก่อน “ตุ่มซา” จะเป็นคนทำพิธี โดยมีอุปกรณ์ได้แก่ ข้าวสุกครึ่งไม่สุกครึ่ง ข้าวเม่า “หมี่” มีการห่อไปให้กับคนที่ไม่ได้มาร่วมพิธีด้วย เชื่อว่าต้องให้คนอื่นกินก่อนเรา แล้วเราก็จะได้ผลตอบแทนที่เยอะกว่าในภายหลัง หลังจากนั้นเราจะเกี่ยวทุกสิ่งทุกอย่างที่ปลูกไว้ หลังจากเกี่ยวเกี่ยวเสร็จแล้วจะมีการจัดพิธียิ่งใหญ่ รำมะหน่าวถวายให้กับบรรพบุรุษด้วย มีการฆ่าวัว ควาย หากว่าได้ผลผลิตเยอะ บางทีจัดเป็นหมู่บ้านเลยหรือว่าจัดเป็นการส่วนตัวก็ได้หากมีหรือได้ผลผลิตเยอะ

2. พิธีกรรมในบ้านหรือหมู่บ้าน เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อยๆ หมอผีหรือ “ตุ่มซา” จะดูว่าหมู่บ้านเป็นอะไร เทพเจ้าต้องการอะไรก็จะทำพิธีล้างด้วยสิ่งของที่เทพเจ้าต้องการ ส่วนใหญ่ที่เคยทำจะเป็นการล้างสิ่งชั่วร้ายด้วยเลือดสัตว์ หมอผีจะเป็นคนกำหนดสถานที่ว่าทำที่ไหน

3. พิธีกรรมระดับตำบล ถ้าสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงเอาไว้ มีปัญหาบ่อยๆ สัตว์ป่าเข้ามาในหมู่บ้าน สัตว์เลี้ยงตายก็มีการทำพิธีมีการนับถือเทพดิน ต้องบอกกล่าวกับเทพดินว่า หากมีปัญหาจะทำพิธีขุดหลุม แล้วใช้ไก่และวัวสาว (สีแดงแดง) ไก่ตัวเมียสีแดง เมื่อฆ่าเสร็จแล้วจะฝังทั้งตัวเลย จะไม่มีการเอาเนื้อไปกิน เอาหินก้อนใหญ่มาทับไว้ หากใครไปกินก็จะมอดเป็นไป ถือว่าเป็นการกลบโรคร้าย ไม่ให้ออกมาระบาดในชุมชน ฝังทุกสิ่งทุกอย่างด้วยดินและหิน หลังจากฆ่าวัวทำพิธีเสร็จภายใน 7 วัน ทุกคนจะอยู่กรรมในหมู่บ้าน ไม่มีใครออกไปทำงานในไร่ ทำสวน หรือออกจากหมู่บ้านไปที่ไหนๆ ทุกคนจะไม่ออกนอกหมู่บ้านเลย ไม่เข้าป่า ไม่ฆ่าสัตว์ หลังจากเสร็จพิธีนี้ถือว่าปัญหาทุกอย่างสิ้นสุดแล้ว

ตารางวิถีวัฒนธรรมของชนเผ่าคะฉิ่น

เดือน	วิถี, วัฒนธรรม
มกราคม	ปักผ่อน
กุมภาพันธ์	ทอผ้า ย้อมผ้า สร้างบ้านใหม่
มีนาคม	-
เมษายน	ทำพิธีขอขมาก่อนทำการเพาะปลูก
พฤษภาคม	เริ่มการเพาะปลูกพืช
มิถุนายน	เพาะปลูก
กรกฎาคม	ดูแลสวน
สิงหาคม	ดูแลผลผลิต
กันยายน	ดูแลผลผลิต
ตุลาคม	เก็บเกี่ยวผลผลิต
พฤศจิกายน	กินข้าวใหม่
ธันวาคม	เลี้ยงผี เจ้าที่เจ้าทาง

อาชีพ

ชนเผ่าคะฉิ่นแต่เดิมมีอาชีพทำไร่ทำสวน ปลูกข้าว ข้าวโพด ถั่วดิน ถั่วแดง งา พักทอง ตอนนี้มีผลไม้ใหม่ที่ชาวบ้านนิยมปลูกคือเสาวรส มะม่วง อะวาคาโด

รายได้หลัก รายได้รอง

รายได้หลักมาจากการปลูกข้าวโพด ถั่วดิน ถั่วดำ ส่วนรายได้รองก็ได้มาจากการรับจ้างทั่วไปหรือทอผ้าเย็บผ้าขาย

การทอผ้า

การทอผ้าของชนเผ่าคะฉิ่นมีหลากหลายลาย ส่วนใหญ่ได้มาจากการสังเกตจากธรรมชาติหรือพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ผักกูด ดูลวดลายจากพืช ผัก ผลไม้ แล้วนำมาเย็บเป็นลายสวยงาม

การเย็บผ้า

หลังจากที่ทอผ้าเสร็จแล้วก็จะนำไปเย็บและปักเป็นลายต่าง ๆ ตามความสวยงาม ซึ่งจะใช้เวลาที่ว่างจากการทำไร่ทำสวนมาเย็บผ้า

การย้อมสีผ้า

สมัยก่อนสีที่ย้อมผ้าได้มาจากธรรมชาติ เช่นเปลือกไม้ ใบไม้ อยากรู้สีอะไรก็หาเองตามธรรมชาติ “หมาทะเล” คือชื่อต้นไม้ที่จะเอาใบมาใช้ในการย้อมผ้าออกเป็นสีเทา ๆ ต้นใหม่กูด เอาเปลือกมาใช้ในการย้อม ต้นมะกอก “จะลั่นผี” จะได้สีดำโดยใช้เปลือกต้นมะกอกที่เนาแล้วต้ม สีเหลืองได้มาจากต้น “อีมลู่” สีแดงได้มาจากต้น “ซานุ่น” คือต้นไม้ชนิดหนึ่งที่เอาเปลือกมาใช้ในการจะได้สีแดง สีกาแฟเอาใบชามาต้ม

ด้าย

ได้มาจากคำลี “ปะลี” ที่ปลูกเอง ต้นกันขง “หลี่จี” เอามาทำเป็นฝ้าย แต่ตอนนี้พี่ขริ่มหายากขึ้นก็หาซื้อ มาใช้มากกว่า สมัยก่อนมีการเลี้ยงหม่อนไหมด้วย

การทำเครื่องเงิน เครื่องประดับ

ในเรื่องของการทำเครื่องเงิน เมื่อก่อนมีความเชื่อว่าบ้านของชนเผ่าคะฉิ่นจะมีเงินออกเอง ใช้งเอง ส่วนมาก ใช้งเงินแท้ ดีเองกันเองเพื่อทำเป็นเครื่องประดับเอง รวมถึงเครื่องมือการเกษตรด้วย

- คิ้วหมูป่า เครื่องประดับที่ประดับไว้บนหมวกของผู้ชาย มีความหมายถึง เป็นผู้ดูแลหมู่บ้าน ดูแลครอบครัว ช่วย ปกป้องรักษาลูกหลานในบ้านให้ยู่เย็นเป็นสุข ผู้ชายชนเผ่าคะฉิ่นเมื่อโตเป็นหัวหน้าครอบครัวแล้ว จึงนิยมนำคิ้วหมูป่า มาประดับที่หมวก

สมุนไพร

สมุนไพรและการรักษาของชนเผ่าคะฉิ่นนั้นมีการใช้กันมากในสมัยก่อน แต่สมัยนี้เริ่มหาได้ยากขึ้น โดย หากโดนมีดบาด เส้นเอ็นขาด ก็จะเอาสมุนไพร “หมาจอกดหละ” ห้ามเลือด กระจุกหักเป็นท่อนๆ ก็จะใช้เครือมาต้ม กินทำให้กระจุกต่อกัน เวลาไม่สบายก็จะไปหาคนที่รู้เรื่องยา อาหารเป็นพิษก็ใช้ “หมาจอกดหละ” กินแล้วจะหาย ไข คล้ายผักหวาน ตัวยาเอามาจากรัฐคะฉิ่น

การเรียนรู้หรือสืบทอดเรื่องสมุนไพร

การเรียนรู้และการสืบทอดนั้นจะสอนให้ฟรีไม่ได้ถึงจะเป็นลูกหลานก็ตามเพราะหากสอนให้ฟรี ๆ ยาที่ได้มา จะไม่เกิดผล โดยจะต้องมีชาตังหรือค่าครูให้กับหมอที่จะมาสอนให้ ชนเผ่าคะฉิ่นเชื่อว่า ยาแต่ละชนิดก็มีชีวิตและมีเจ้า ที่ดูแลอยู่ ถ้ามีชาตังหรือค่าครู ตัวยาที่ได้มาก็จะไม่มีเสื่อม ถ้าไม่มีชาตังหรือค่าครูแล้วตัวยาที่สอนไปก็จะเสื่อมเร็ว และจะใช้ไม่ได้ผล การสืบสานและการเรียนรู้เป็นไปแบบคนรู้จะพาไปเรียนรู้ตอนที่มีคนเจ็บหรือต้องไข้จริง ๆ เวลาจะเอายาต้องบอกกับเจ้าป่า เจ้าเขา ที่ดูแลอยู่ว่า คนคนนั้นไม่สบาย เรามาขอเอายาเพื่อไปรักษาเขา แล้วก็หว่าน ข้าวสารรอบต้นยา จากซ้ายไปขวา หลังจากการรักษาเสร็จและคนป่วยก็จะหายจากโรคที่เป็น จะเอาเศษต้นยาที่ใช้แล้ว ไปไว้ในป่าที่เดิม แล้วบอกกับเจ้าที่เจ้าทางว่า คนนั้นหายดีแล้ว เราเอายามาคืนให้ แล้วก็โรยข้าวสาร จากขวาไปซ้าย กลับคืน ถือว่าเป็นอันจบพิธี

การนวด

ในชนเผ่าคะฉิ่นจะมีตระกูล “อุมคุม” ที่มีความรู้เรื่องการนวด ตระกูลนี้คือตระกูลที่รักษาโดยการนวด รักษา เส้น บีบเส้น ในตระกูลถึงแม่นจะมี “อุมคุม” หลายคน แต่จะมีคนที่มีความสามารถแค่คนเดียวเท่านั้น ปัจจุบันเริ่มที่จะ หาคนตระกูลนี้ไม่ได้แล้ว

ข้อมูลจาก บ้านใหม่พัฒนา “คะฉิ่น” หมู่ที่ 14 ตำบลเมืองนะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

ผู้ให้ข้อมูล 1. พ่อเผ่าบุญชู เกาะโมะ 2. ป้าแก้ว (ลาต้อม) 3. พี่ปิ่น ปิ่น (ผู้นำหมู่บ้าน) 4. นางอนัน ชิมรวง